

43

נסיעה במחלקה ראשונה

בסיפור קצר שכותרתו "העצה" מתאר ש"י עגנון חייל יהודי שחזר זה עתה ממלחמת פליכנה. זו המלחמה הארוכה והמרה שהתחוללה בין המעצמות הרוסית והעות'מנית על אדמת רומניה. עגנון מתמקד במקרהו של אדם אחד, אותו חייל יהודי מיוסר, השב אל ביתו שבכפר ומנסה לשקם את חייו. החייל, כך מתברר בהמשך, הוא חסידו של ר' יצחק מבוהוש, נכדו של ר' ישראל מרוז'ין, שפעל ברומניה ובבסרביה. עגנון עצמו הגיע מאזור סמוך – גליציה המזרחית – והוא הכיר ומסר וסיפר סיפורים רבים מן האקלים החסידי של הרי הקרפטים ורומניה.

החייל שבסיפור הקים בית מזיגה לאיכרים המקומיים, וההצלחה האירה לו פנים. אולם עד מהרה התרקמה נגדו עלילת דם מכוערת, והוא הואשם על ידי ראש הכפר והכומר המקומי ברצח. חקירה החלה להתנהל נגדו, והחייל מצא את עצמו שוב בקרב על חייו. בייאושו הוא נסע לבוהוש, לרבו, ובכה לפניו את צרתו.

הרבי, בדרך אופיינית לבית רוז'ין, לא מיהר להשיא עצה, אלא ביקש מן החייל שהפך מוזג להמתין כמה ימים, ומתוך היגיון

מחושב הציע לו לחפש עורך דין בבוקרשט. לבסוף הוסיף הרבי עצה, שהעניקה לסיפורו של עגנון את שמו:

אמר הרב למוזג, איני רואה שום תכלית בישיבתך אצלי, אלא סע לבוכרשט, ודאי העלו דינך לעיר המלך, שהרי יש בו דיני נפשות. אפשר שתמצא שם אנשים שישתדלו בשבילך ויעמדו לך בצרתך, ואם לא יעלה בידך כלום, תיסע לארץ ישראל. בין כך ובין כך אינך מאבד כאן כלום. אלא דבר זה אני מטיל עליך, כל נסיעה ונסיעה שאתה נוסע, בין לבוכרשט ובין בחזרה, סע בקרון של אדונים.

(אלו ואלו, עמ' שלג-שלז).

עצתו של הרבי, המצווה לנסוע רק בקרונות "של אדונים", כלומר במחלקה הראשונה ברכבת, התבררה כעצה שהכריעה את גורלו של החייל לחיים. באחת מן הנסיעות בקרון המכובד נרקמה שיחה בינו ובין שני פקידי שלטון בכירים. בדרך נס היו אלו החוקרים שהיו בדרכם לחקור את הרצח שבו הואשם החייל, והשיחה שהתנהלה ביניהם הביאה לתפיסתם של האשמים ולהצלתו של המוזג-החייל. אולם הרבי עצמו מיהר להכחיש כי יש נס בדבר:

"אל תאמרו שאני הראיתי נס, הכל עשה בעל הרחמים ברחמיו יתברך, אלא אני יעצתי לאותו מוזג שייסע בקרון של אדונים, שאילו נסע בקרון של פשוטי העם כשהוא מרודף היו מוצאים אותו וחובשים אותו בבית האסורים והיה מרקיב שם חס ושלום. אבל הקדוש ברוך הוא רצה להצילו וסיבב ברחמיו יתברך, שבאותו

קרן שנסע המוזג נסעו ראשי השופטים. ואני לא עשיתי כלום, אלא עצה יעצתי."

נדמה כי הרבי מצניע את כוחותיו, ואינו רוצה להודות בכך שניבא באופן נסי את הפגישה שתתרחש בקרון הרכבת. אולם ניתן לקרוא את דברי הרבי כפשוטם, וכי הרבי באמת לא התכוון בעצתו לשום נס, אלא השיא עצה רוז'ינאית עמוקה ופשוטה. אסכולה חסידית זו עסקה למעשה בעניין אחד מרכזי – זקיפת קומתם של היהודים ושינוי מצבם הנפשי מתפיסה עצמית גלותית ו"רדופה" למנטליות של "אדונים", האחראים לגורלם וחיים מתוך שלווה של ביטחון וגאולת הנפש. אני נזכר בקבוצה של חסידיו רוז'ין קשישים שראיתי לפני שנים: זקנם הלבן מסורק, בגדיהם מטופחים ונקיים מאוד, עניבה לצווארם, והם יושבים ישיבה זקופה ואצילית כשמקלות הליכה מהודרים בידיהם. ואכן, מנהגי בית רוז'ין, הארמונות המפוארים שבהם דרו האדמו"רים, לבושם המוקפד וכלל התנהגותם ותורתם מצווים על החסיד לתרגל תפיסה עצמית של אדון ולשרש מתוכו כל נמיכות רוח ותודעת גלות.

גם בסיפור שלפנינו חש הרבי בחושיו הרוז'ינאיים כי לפניו יהודי "ממחלקה שלישית" – כזה שהבהלה, הסכנה ותחושת הרדיפה האנטישמית כבר קנו שביטה בנפשו, ומוצאות את ביטוין באירועי חייו. הרבי אינו מנבא כאן נס, אלא מגדיר מחדש את שדה הקרב והמערכה האמיתיים – המאבק על השלמות הנפשית והשחרור מן השעבוד והגלות הפנימיים. על פי התפיסה הרוז'ינאית, שינוי כזה יביא בהכרח גם לתוצאות מעשיות לחלוטין. אם תעביר את עצמך לקרון של אדונים, הנה תמצא את עצמך בסיפור אחר – כאן אין

כומר אנטישמי מכפר נידח, אלא אדונים שיש עמם שיח הגיוני, ויש בהם חוש מוסר וצדק.

הרשו לי לחבר את סיפורו היפה של עגנון למציאות שלפנינו. מי ימנה את השנים שבהן אנו עומדים במערכה מתישה מול אויב מר ושנאה אלימה. אנו במלחמה. כבכל מלחמה אנו מוצאים את עצמנו בטלטול של גוף ושל נפש. כאותו חייל שבסיפור, אנו שרויים "בדרכים" בין כאן לשם, וטרם מצאנו מקום שלווה ומנוחה. בנסיעה כזו עלינו לנצח לא רק במערכה הצבאית, אלא גם בקרב הנפשי – האם נצליח לשמור על זקיפות הקומה? האם ישרדו האצילות, עדינות הנפש?